

EXPLOATAREA UNEI PERSOANE ÎN CONTEXTUL ACTUALELOR DISPOZIȚII ALE CODULUI PENAL

De Codruț OLARU

Abstract

“Exploitation of an individual in the context of the applicable provisions of the Criminal Code”

Trafficking in human beings, as a national and transnational crime phenomenon, constitutes a major violation of human rights, an infringement of human dignity and integrity, but also a threat to the security of the individual, social and moral values.

This type of crime directly affects the individual, the direct impact it has on one of the fundamental human rights – individual freedom – but at the same time, the society supports the negative influences resulting from the creation of mechanisms that generate significant illicit criminal profits affecting economic stability and regional security.

Keywords: trafficking in human beings, human rights, freedom, threat, dignity, exploitation, victim, Penal Code.

După intrarea în vigoare a Noului Cod penal^[1], incriminarea și sancționarea traficului de ființe umane se realizează în mod unitar prin includerea unor noi dispoziții în Titlul I – „Infrațiuni contra persoanei”, Capitolul VII – „Traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile”, fapt ce s-a realizat prin preluarea majorității normelor de incriminare prevăzute de Legea nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane^[2], dar cu stabilirea unui regim sancționator mai redus, caracteristică generală a pedepselor din actualul cod.

În aceste condiții, incriminarea faptelor conform reglementării anterioare devine inaplicabilă după data intrării în vigoare a Codului penal, legea specială continuând să legifereze doar unele aspectele vizând măsurile cu caracter de prevenție a faptelor de acest gen, entitățile responsabile sau aspectele referitoare la consilierea victimelor supuse traficării.

Normele de incriminare și sancționare nu au suferit modificări conceptuale semnificative comparativ cu legea specială. Astfel, incriminarea infrațiunii-standard prevăzute de noul Cod penal este o preluare în cvasitotalitatea sa a art. 12 din Legea nr. 678/2001, așa cum rezultă din analiza art. 210 C. pen., potrivit căruia, constituie infrațiunea de *trafic de persoane*:

„(1) Recrutarea, transportarea, transferarea, adăpostirea sau primirea unei persoane în scopul exploatării acesteia, săvârșită:

a) prin constrângere, răpire, inducere în eroare sau abuz de autoritate;

b) profitând de imposibilitatea de a se apăra sau de a-și exprima voința ori de starea de vădită vulnerabilitate a acelei persoane;

c) prin oferirea, darea, acceptarea sau primirea de bani ori de alte foloase în schimbul consimțământului persoanei care are autoritate asupra acelei persoane”.

Fapta se pedepsește cu închisoare de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

Potrivit alin. (2) al aceluiași articol, traficul de persoane săvârșit de un funcționar public în exercițiul atribuțiilor de serviciu se pedepsește cu închisoare de la 5 la 12 ani.

Infrațiunea de trafic de minori păstrează vechea formă de incriminare, astfel că dispozițiile legii speciale își găsesc corespondentul în art. 211 C. pen, potrivit căruia:

„(1) Recrutarea, transportarea, transferarea, adăpostirea sau primirea unui minor, în scopul exploatării acestuia, se pedepsește cu închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(2) Dacă fapta a fost săvârșită în condițiile art. 210 alin. (1) sau de către un funcționar public în exercițiul atribuțiilor de serviciu, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 12 ani și interzicerea exercitării unor drepturi”.

Din analiza celor două texte de lege se poate observa, în mod neechivoc, că noțiunea fundamentală în jurul căreia au fost concepute normele de incriminare este cea de „exploatare”, care, în capitolul corespunzător explicării înțelesului unor termeni sau expresii în legea penală, este definită în art. 182 sub sintagma „exploatarea unei persoane” ca fiind:

„a) supunerea la executarea unei munci sau îndeplinirea de servicii, în mod forțat;

b) ținerea în stare de sclavie sau alte procedee asemănătoare de lipsire de libertate ori de aservire;

c) obligarea la practicarea prostituției, la manifestări pornografice în vederea producerii și difuzării de materiale pornografice sau la alte forme de exploatare sexuală;

d) obligarea la practicarea cerșetoriei;

e) prelevarea de organe, țesuturi sau celule de origine umană, în mod ilegal”.

În contextul analizei acestui concept, trebuie arătat și faptul că, în ceea ce privește *acceptul victimei pentru exploatarea sa*, așa cum legea specială nu înlătura răspunderea penală ca urmare a consimțământului persoanei exploatare, și actuala reglementare menține aceleași dispoziții, prevăzând expres în art. 210 alin. (3), respectiv art. 211 alin. (3) C. pen.: „*Consimțământul persoanei victimă a traficului nu constituie cauză justificativă*”.

De asemenea, prin preluarea în totalitate a dispozițiilor art. 14¹ din Legea nr. 678/2001, și actualul Cod Penal incriminează și sancționează *fapta unei persoane care utilizează serviciile de orice natură ale unei victime a traficului de persoane, făcându-se astfel aplicabile dispozițiile art. 19 din Convenția Consiliului European privind lupta împotriva traficului de persoane*^[3]. Astfel, potrivit art. 216 C. pen.,

„Fapta de a utiliza serviciile prevăzute în art. 182, prestate de o persoană despre care beneficiarul știe că este victimă a traficului de persoane ori a traficului de minori, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă, dacă fapta nu constituie o infracțiune mai gravă”.

Analiza formelor de exploatare prevăzute de actuala reglementare penală își propune nu tratarea acestora din perspective criminologică sau statistică, elemente cunoscute și în mare parte, general valabile tuturor formelor de exploatare, ci își dorește a fi o formă punctuală de realizare a unor interpretări asociative între cele patru forme diferite de exploatare prevăzute și corespondentul de ordin legislativ și sancționator din Codul penal în vigoare (textele de lege aplicabile).

Pentru evitarea confuziei, trebuie precizat faptul că, în opinia noastră, deși art. 182 lit. a)-e) C. pen. prevăd cinci modalități alternative de realizare a exploatării unei persoane, în fapt avem de-a face cu doar patru astfel de forme, în contextul în care – atât sub aspectul formei de redactare, cât și pe argumente de ordin practic, cazuistic – supunerea la executarea unei munci sau îndeplinirea de servicii, în mod forțat, alături de ținerea în stare de sclavie sau alte procedee asemănătoare de lipsire de libertate ori de aservire – presupun deopotrivă același gen de modalități de comitere, dar și obținerea aceluiși rezultat final pentru autorii unor astfel de fapte, respectiv îndeplinirea sau executarea unor activități împotriva voinței celui care le execută.

1. Exploatarea prin/pentru muncă

Specificitatea de ordin cazuistic generată de soluționarea la nivel judiciar a unor astfel de cauze generează o serie de particularități deja cunoscute pentru această formă de exploatare; astfel, se mențin modurile de operare clasice – recrutarea sub pretextul oferirii de locuri de muncă bine plătite în străinătate, transportul și obligarea la muncă forțată preponderent în agricultură sau construcții fără plata salariului promis inițial, sub pretextul unor datorii generate de transport, cazare, masă.

Liberalizarea pieței muncii europene pentru muncitorii români poate conduce la o consolidare a manifestării traficului de persoane în scopul exploatării prin muncă, chiar dacă, în ultima perioadă, România a devenit și o țară de destinație pentru victime ale exploatării pentru muncă recrutate din America de Sud, Africa, Asia.

Normele de legiferare corespondente exploatării prin/pentru muncă sunt cele prevăzute de art. 182 C. pen, respectiv lit. a) – supunerea la executarea unei munci sau îndeplinirea de servicii, în mod forțat, și lit. b) – ținerea în stare de sclavie sau alte procedee asemănătoare de lipsire de libertate ori de aservire, norme care se completează cu o serie de infracțiuni prevăzute de legislația penală în vigoare.

În primul rând, trebuie adus în atenție art. 209 C. pen. care incriminează și sancționează infracțiunea de sclavie, respectiv – *„Punerea sau ținerea unei persoane în*

stare de sclavie, precum și traficul de sclavi se pedepsesc cu închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi”.

Potrivit prevederilor Convenției de la Geneva din 25 septembrie 1926 referitoare la sclavie⁴ și a Convenției suplimentare de la Geneva din 6 septembrie 1956 privitoare la abolirea sclavajului, a traficului de sclavi⁵, *sclavia trebuie înțeleasă ca fiind statutul sau condiția unei persoane asupra căreia este exercitată orice putere sau toate puterile atașate drepturilor de proprietate.*

Complementar acestui text de lege, asocierea juridică a acestei forme de exploatare trebuie realizată și cu dispozițiile art. 212 C. pen., care incriminează *supunerea la muncă forțată sau obligatorie, ca fiind – „Fapta de a supune o persoană, în alte cazuri decât cele prevăzute de dispozițiile legale, la prestarea unei munci împotriva voinței sale sau la o muncă obligatorie se pedepsește cu închisoarea de la unu la 3 ani”.*

Pe acest palier al analizei trebuie supuse atenției și dispozițiile constituționale referitoare la munca forțată. Astfel, conform art. 42 din CONSTITUȚIA ROMÂNIEI:

„(1) Munca forțată este interzisă.

(2) Nu constituie muncă forțată:

a) activitățile pentru îndeplinirea îndatoririlor militare, precum și cele desfășurate, potrivit legii, în locul acestora, din motive religioase sau de conștiință;

b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;

c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege”.

2. Exploatarea sexuală

Cel mai des întâlnită formă de exploatare a fost și rămâne exploatarea sexuală, comisă cel mai adesea prin inducerea în eroare, rezultatul unor promisiuni false privind locuri de munca bine plătite în străinătate sau prin câștigarea încrederii victimelor prin mijloace de aservire sentimentală, cu evitarea pe cât posibil a modalităților de săvârșire a infracțiunii de trafic de persoane prin folosirea de amenințări urmate de punerea în practică a actelor de violență extremă, răpire și lipsire de libertate totală.

În cazuistica recentă, s-a constatat frecvent utilizarea internetului pentru promovarea unor servicii sexuale și/sau pentru a realiza recrutări de persoane în acest scop.

În condițiile dezincriminării în actualul Cod penal a infracțiunii de prostituție – fostul art. 328 C. pen. – este posibilă o creștere a fenomenului de trafic intern în scopul exploatării sexuale.

Norma juridică de bază corespunzătoare acestei forme de exploatare este art. 182 lit. c) C. pen. sub forma obligării la practicarea prostituției, la manifestări pornografice în vederea producerii și difuzării de materiale pornografice sau la alte forme de exploatare sexuală.

Prin *practicarea prostituției* se înțelege conform art. 213 alin. (4) C. pen. *întreținerea de acte sexuale cu diferite persoane în scopul obținerii de foloase patrimoniale pentru sine sau pentru altul.*

Sub aspectul incriminării și sancționării, noțiunii de exploatare sexuală îi corespunde infracțiunea de *proxenetism*, prevăzută de art. 213 C. pen., sub următoarea formă:

„1) Determinarea sau înlesnirea practicării prostituției ori obținerea de foloase patrimoniale de pe urma practicării prostituției de către una sau mai multe persoane se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(2) În cazul în care determinarea la începerea sau continuarea practicării prostituției s-a realizat prin constrângere, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(3) Dacă faptele sunt săvârșite față de un minor, limitele speciale ale pedepsei se majorează cu jumătate.”

3. Exploatarea la practicarea cerșetoriei.

Art. 182 lit. c) C. pen. prevede obligarea la practicarea cerșetoriei ca formă distinctă de exploatare a unei persoane, știut fiind faptul că, spre deosebire de alte forme de exploatare, cerșetoria se manifestă într-o pondere mai redusă, de multe ori regăsindu-se sub forma unor elemente izolate, fără a îmbrăca un cadru infracțional organizat.

Abordarea investigativă a acestui fenomen trebuie raportată și la actualele dispoziții penale, care, ca și în cazul infracțiunii de prostituție, nu mai sancționează infracțiunea de cerșetorie – fostul art. 326 C. pen. – motiv pentru care corelarea cu textele de lege în vigoare se realizează în principal cu dispozițiile art. 214 referitoare la *exploatarea cerșetoriei*, respectiv:

„1) Fapta persoanei care determină un minor sau o persoana cu dizabilități fizice ori psihice să apeleze în mod repetat la mila publicului pentru a cere ajutor material sau beneficiază de foloase patrimoniale de pe urma acestei activități se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.

(2) Dacă fapta este săvârșită în următoarele împrejurări:

- de părinte, tutore, curator ori de către cel care are în îngrijire persoana care cerșește;*
- prin constrângere, pedeapsa este închisoarea de la unu la 5 ani”.*

În subsidiar, ca o consecință derivată din analiza acestui text de lege, asocierea trebuie în mod necesar realizată și cu dispozițiile art. 215 C. pen. – *folosirea unui minor în scop de cerșetorie* – infracțiune înțeleasă ca și *„Fapta majorului care, având capacitatea de a munci, apelează în mod repetat la mila publicului, cerând ajutor material, folosindu-se în acest scop de prezența unui minor, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă”.*

4. Exploatarea pentru prelevare de organe.

Cu certitudine, exploatarea pentru prelevare de organe rămâne forma de exploatare a unei persoane cu cea mai redusă arie de manifestare, acest lucru neechivalând însă cu lipsa incriminărilor corespondente.

În primul rând, această formă de exploatare este menționată ca și modalitate distinctă de dispozițiile art. 182 lit. e) C. pen. sub forma prelevării de organe, țesuturi sau celule de origine umană, în mod ilegal.

Pe de altă parte, în ceea ce privește cadrul sancționator aplicabil, exploatarea pentru prelevare de organe cunoaște o particularitate aparte față de celelalte forme de exploatare anterior prezentate, în sensul că toate normele juridice aplicabile nu se regăsesc în actualele dispoziții ale Codului penal, ci în dispoziții ale unei legi speciale.

Este vorba de Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății^[6], act normativ care consacră Agenția Națională de Transplant drept autoritate națională cu atribuții exclusive în materia operațiunilor cu organe sau celule umane. În acest sens, art. 159 alin. (1) din lege prevede că „Introducerea sau scoaterea din țară de organe, țesuturi ori celule de origine umană fără autorizația specială emisă de Agenția Națională de Transplant constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea unor drepturi”.

Sub aspectul strict al incriminării, legea specială prevede într-o manieră exhaustivă diferitele forme de comitere a faptelor antisociale din domeniul în discuție. Astfel:

Art. 155 – „Prelevarea sau transplantul de organe, țesuturi ori celule de origine umană de la donatori în viață fără consimțământ dat în condițiile legii constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea unor drepturi”.

Art. 157 – „(1) Fapta persoanei de a dona organe, țesuturi sau celule de origine umană, în scopul obținerii de foloase materiale, pentru sine ori pentru altul, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

(2) Constrângerea unei persoane să doneze organe, țesuturi sau celule de origine umană constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea unor drepturi.

(3) Publicarea sau mediatizarea unor anunțuri privind donarea de organe, țesuturi sau celule de origine umană, donare ce ar fi efectuată în scopul obținerii unor foloase materiale pentru sine ori pentru altul, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă”.

Art. 158 – „(1) Organizarea sau efectuarea prelevării de organe, țesuturi ori celule de origine umană pentru transplant, în scopul obținerii unui folos material pentru donator sau organizator, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea unor drepturi.

(2) Cu pedeapsa prevăzută la alin. (1) se sancționează și cumpărarea de organe, țesuturi sau celule de origine umană, în scopul revânzării”.

[1] Legea nr. 286/2009 privind Codul penal (M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009).

[2] M. Of. nr. 783 din 11 decembrie 2001.

[3] Codruț Olaru, *Particularitățile criminalității organizate în România*, Ed. Hamangiu, 2014, p. 181.

[4] România a ratificat Convenția prin Decretul nr. 988/1931 (B. Of. nr. 76 din 1 aprilie 1931).

[5] România a ratificat Convenția prin Decretul nr. 375/1957 (B. Of. nr. 33 din 1 aprilie 1957).

[6] M. Of. nr. 372 din 28 aprilie 2006.